

Hárs József:

Kérdőjelek a Geiger Krónika körül

Aki kutató megfordult a Soproni Levéltárban, bizonyára találkozott már, netán közelebből is megismerkedett azzal a 676 számozott oldalas és mellékletekkel kibővített vastkos könyvvel, amelyet Geiger Márton kosárfonó krónikájaként tartanak számon. Bár nincs egyedül ebben a „műfajban”, talán ez a legtöbbet forgatott, s ezzel a leginkább idézett forrása 1848 helyi eseményeinek. Mellette emlegetik még Michel Jánosnak, bár terjedelmesebb, de szubjektívebb művét, s a harmadik, Bruckner Gottlieb, is elő-előkerül.

Ahhoz képest, hogy Sopront már régóta a krónikák városaként könyvelik el, ez a kínálat felszínesnek látszik, és nem valami széles. A kosárfonóról máig nincs életrajz, vagy elemzés. Ezt kísérem meg pótolni az alábbiakban.¹ A szélesítést illetően pedig felhívom a figyelmet Schuster Károly üveges mester és evangélikus templomatya munkájára. Ez az ugyancsak terjedelmesebb mű jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található.²

Az előbbi három krónikaíróról a máig legfrissebb méltatást – bő idézetekkel – Németh Ildikótól olvashatjuk.³ Geiger életrajzi adatairól azonban csak annyit tud mondani, amennyi Házi Jenő nagy művében megjelent.⁴

Geiger Ádám bécsi szabómester és Magdolna fia, Mihály odahagyta a császárvárost és apja foglalkozását. Kosárfonónak állt. Mint a városunkban megforduló vándorlegények valószínű többsége, a soproni Fekete Sas vendéglőben szállhatott meg. Körülnézvéen úgy vélte, hogy érdemes itt letelepedni. Szállásáról látta a puttonyos szüretelőket, találkozott kürtőjüket, egyéb eszközeiket cipelő halászokkal, s megfigyelte a kosarakkal piacra járók tömegét. Mégis: az őket kiszolgáló kosárfonók addig alig-alig kerültek be a polgárság sáncain belülre. Az első név Lenck Mártoné, aki 1651-ben keresett itt megélhetést, s 1658-ban tehetette le a polgáresküt. De már akkor panaszkodik, hogy egy szítás belekontárkodik a munkájába. Céhéről nem esik szó. A következő század végén is még csak kettejük nevét jegyzik föl: Miskó Ernő az Újteleki utca 20.-ban lakik 1794-ben, Lauringer Ignác pedig már 1784 óta a Rózsa utca 19.-ben. A Lauringerek egész dinasztia. A keresztnév három nemzedéken át öröklődik, a végén már a Sas tér 3.-ban (186. sz.). Az utolsóként említett férfinak az özvegye innen hal meg 1832-ben.⁵ Valamennyien katolikusok a túlnyomóan evangélikus városban, amint a Tullnból ide költözött Wimmer János is.⁶

Ami az anyagiakat illeti, Thirring Gusztáv szerint sem Miskónak, sem a Lauringereknek nincsen sem házuk, sem földjük, éves adójuk együttesen is mindössze 10 forint. A 18. század végén Thirring a fa- és csontipar 278 forint 98 dénárnyi adót fizető 43 mesteréhez számítja őket, a 10 forinttal egyetemben.⁷

Geiger Mihály 1799. május 8-án jutott odáig mesterségében, hogy befogadják a város polgárai közé. Ekkor még nőtlen,⁸ s valószínű, hogy a fenti mesterek valamelyikénél lakik.

¹ Dolgozatom a Geigerék színes krónikája című, a „Szülőföldünk 2008” megyei pályázaton, 2008. aug. 14-én, kiemelt első díjat kapott nagyobb munkám lényegében rövidített változata. Annak példánya van a Múzeumban, a Levéltárban és a Városi Könyvtárban is.

² A Feljegyzések Sopron múltjáról c. kötetet Juhászné Hajdu Helga ismerteti a SSz. 11 (1957) 195–196. o.-n. Szerinte a történelmi időszakokat, mint 1809 és 1848, „a többiekénél kimerítőbben” tárgyalja. Csatkai Endre a Sopronvármegye 1923. nov. 11-én ír róla.

³ Németh Ildikó: 1848 a Geiger-, Michel- és Bruckner-krónikában. SSz. 52 (1998), 382–390. o.

⁴ Házi Jenő: Soproni polgárcsaládok 1532–1848. Bp., 1982, Geiger Mihály és Márton irányítószámai: 5404. és 5405., Lenck Mártoné 7288.

⁵ †1832. július 4. Julianna, 71 évesen, Lauringer Ignacii Civis Corbificis relata vidua.

⁶ Házi i. m. 11570. isz.

⁷ Thirring Gusztáv: Sopron városa a 18. században. Sopron, 1939., 192–193. o.

⁸ 1868. március 11-én, 82 évesen hal meg, tehát 1799-ben 13 éves lehetett.

Hogy Máger (Magor) Terézzel mikor keltek egybe, arról nem sikerült anyakönyvi bejegyzést találnom. Az asszony vezetékneve a háztulajdonosokat bizonyos időbeli keresztmetszetek szerint számba vevő Thirring Gusztáv könyvében nem fordul elő.⁹ A gyermekeik születési adatait megőrző külvárosi katolikus anyakönyvek az ő esetükben sajnos nem adnak további felvilágosítást. A legközelebbi lakcím a Szentlélek utca 9. (akkor 240. sz.), ez azonban már 1848, s ha nem is zárható ki az együtt lakás, ez a helymeghatározás csupán Geiger Mártonra korlátozódik.¹⁰ Ahol a család még (együtt)élő nemzedékei végre bizonyosan egy fedél alatt találkoztak, az a Sas tér 8. (437. sz.) Útjuk innen már inkább csak a régi Szent Mihály-temetőbe vitt. Addig viszont még hátra volt jó néhány év küzdelmes élet.

Mártont 1807. augusztus 24-én keresztelték meg, hűgát, Zsuzsannát, majdnem napra pontosan két év múlva. Keresztszülők itt is, ott is Unger Márton városi kancellista és felesége, az evangélikus Rupprecht Zsuzsanna, a Sas tér 7. sz. (akkor 325. sz.) ház tulajdonosai.¹¹ A kislány további életútjáról semmit sem tudunk. Bátyjának első 19 évéről is csak annyit állapíthatunk meg, hogy Márton a jómódú evangélikus Grimm családból választott élettársat, legkésőbb 1826 körül. Borbála, a fiatalasszony talán a külvárosi tanító unokája volt. Ha igen, akkor apja könyvkötő.¹² Házasságukról azonban nem találtam anyakönyvi adatot. Fiuk mindenesetre katolikus, bár nincs nyoma annak, hogy Márton reverzálást adott volna.¹³

Elképzelhető, hogy a krónika írásának gondolata már ekkoriban felmerült.

Egy lehetőség: a kosárfonó a Fekete Sasban, vagy máshol talán találkozott Michel Jánossal, a krónikairásról még csak beszélgető sekrestyével, s kedvet kapott erre a tevékenységre. Becsvágyát táplálhatta a család, a rokonság is. Nem lehetetlen, hogy Grimm Borbála hozott hazulról kötetstáblát, papírt, egyéb hozzávalót, s talán kedvet is az írásbeli munkára. A tervezettség nyomait megtaláljuk a krónikában. Alighanem két krónikára készültek, az egyik a város eseményeit, a másik a környékét tárgyalta volna. A régmúlthoz egy már megírt krónika szolgálhatna alapul, gondolhatták, s vagy kapták, vagy kérték, vagy talán bekötésre kéznél is volt egy. Anyaggyűjtés „majd ha egyszer odáig jutunk”-alapon.

Az első szakasz másolás ebből. Ahogy később Michelnél. Alighanem csupán néhány hónapig. Oldalszámban az első 292 oldalig, benne még a kuruc kor is, a hosszabb latin szövegekkel. Ezt dátumhoz kötni aligha lehet. Hiszen közben zajlott az élet. Ez a zajlás pedig fékezte, sőt meg-megállította a kezdeti lendületet. De miért olyan személytelenül?

Fiedler János Rajnárd öntudatosan vállalja még azt is, hogy szemüveg nélkül írta igen alapos és tárgyilagos krónikáját, Michel János sem kertel: már a címben közli, hogy ő szedte össze több hiteles helyről az anyagát, Bruckner kamaszkorában készül arra, hogy megírja családjá és városa történetét stb. Egyikőjük sem húzódik a névtelenségbe. A kosárfonóra mindössze ez a csonka mondat vonatkozik: „gesammelt von Martin Geiger”. Az íráskép és a helye maga a személytelenség. Látni való, hogy utólag került oda, a második címlapra. Sajnos

⁹ Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941.

¹⁰ Ifj. Sarkady Sándor: A soproni nemzetőrség 1848-ban c. könyvben a II. kerület 58. sorszámon található Geiger Márton 42 éves kosárfonó, nemzetőr-köztitéz, az 1848. május 10-én lezárt összeírás szerint. Nem ő a háztulajdonos.

¹¹ A kiterjedt, jómódú, evangélikus Rupprecht családba tartozott a virtsológi előnévvel nemességet kapott Rupprecht János, a cukorgyáros és sajtoskáli földbirtokos, valamint a hírneves fényképész, Rupprecht Mihály is. Sajnos nem találtunk a Múzeum gazdag, de részben feldolgozatlan fotótárában fényképet Geigerekről, pedig szinte kizárt, hogy a rokonságról ne készült(ek) volna. (A két másik krónikásról, Michelnél és Brucknerről van.)

¹² Grimm János Ádám (1737–1798) a külvárosi tanító. Fia János Ádám (1775–1811) könyvkötő. Ha Borbála apja a könyvkötő, akkor keresztzülei az akv. szerint Torkos József korelnök az ev. gyülekezetben és felesége. valamint Deccard orvosék. Tehát nem akárcik.

¹³ A katolikus papok oda hatottak, különösen 1791–1868 között, hogy katolikus apa gyermekei, nemre való tekintet nélkül, katolikusok legyenek. A meggyőzött apák erről írást adtak. Ez volt a reverzális. (1791. XXVI. t.–c.) Az 1827–1850 évekről készült katolikus születési anyakönyvekben számos olyan eset fordul elő, amikor az apa evangélikus, mégis katolikus lesz a gyermeke. Családunkban a 20. század elején is volt olyan református férj, aki alávetette magát ennek a hittérítő hagyománynak.

megválaszolatlan a kérdés, hogy mennyivel később? És kinek a kezével? Leltározók szoktak így megkülönböztetni kéziratokat egymástól.

Márton elég későn, csak 1835. február 4-én tette le a polgáresküt. Akkoriban Wimmer Jánossal együtt panaszt nyújtottak be a tanácshoz, hogy a helyben adót nem fizető fusizók¹⁴ elveszik előlük a munkalehetőségeket. A vizsgálók bűnösnek találták a kosárfonás illetéktelen gyakorlásában Zach Kristóf néma fiát, a borisfalvi Scheiber Mátyást és Korn Józsefet. Addig, míg polgárokká nem lesznek, tilos nekik ezt a mesterséget Sopronban üzni.¹⁵ A szigornak egy darabig megvolt a foganatja, de aztán csak elő-előfordultak újabb hívatlan versenytársak. A két korábbi panasztevő türelme 1852-re fogyott el.

„Mindazonáltal azóta újra és újra feltűnnek új egyedek – írják panaszukban¹⁶ –, akik minket a tanult szakmánkban, amelyért a fizetendő adót és hozzájárulást lerójuk, megrövidítenek és tőlünk a mindennapi kenyerünket, amelyet magunknak és családunknak csakis ezzel az ipari tevékenységgel szolgáljuk meg, mintegy az orrunk előtt elvonni („von der Nase weg zu ziehen”) szándékoznak.”

Arra vannak kényszerítve, hogy néven nevezzék a kontárokat. Az egyik a Halász és a Gazda utca¹⁷ között felkapaszkodó Templom közben¹⁸ lakik és Stubenvoll Mihálynak hívják,¹⁹ a másik bizonyos Kroyher²⁰ a Szent Mihály utcából, akinek a keresztnévét sem tudják. Ezek nemcsak a közönséges kocsifonásokat készítik el, hanem bármilyen járműre való finomabb alkatrészt is, nem kevés kárt okozva a fenti mestereknek. Hanem ez még nem minden. Panaszukat kiterjesztik valamennyi helybeli szatócsra is, „akik a városban szélében-hosszában boltjaikban a kosárfonó-munkák minden fajtáját árusítják, amelyeket idegenből, a jó ég tudja, honnan („weiß Gott! woher”) hoznak be”. Itt is kiemelnek egy nevet, Jakoby Vilmos esztergályosmesterét, akinek a boltja a Tanács szeme előtt van.²¹ (Ha elfogadjuk Thirring közlését, akkor felesége az egyik tanácsos rokona.²²)

Végül ismételten kéri az illetéktelen fusizók eltiltását a kosárfonástól és a termékek árusításától, az elkobzás és az ahhoz mért egyéb büntetés mellett. Panaszukat azzal indokolják, hogy a kosár és a fonadék készítésének munkája és a termék eladása az egyedüli megélhetési forrásuk. A kontárok ezt teszik tönkre. És akkor nem lesz ebben a szakmában, aki adót fizessen.

Valami nagy bevételre sem ezelőtt, sem ezután nem tehettek szert. Ennek ellenére az 1847–1854 közötti évek lehettek Geiger Mártonnak mint kosárfonónak a virágkora. A híres-neves soproni iparműkiállításon két virágtartóval is szerepelt.²³ Az egyik a jegyzék 6.

¹⁴ „unbefugte Einfusche” = illetéktelen kontárkodás, fusizás.

¹⁵ Tjkv. 1600., 1836.(1830?) április 15-én.

¹⁶ SL X. 1399. Fordításban.

¹⁷ Régi neve Wieden

¹⁸ Ma Hegy utca.

¹⁹ Házi i. m. 10776. isz. 1835-ben lesz polgár. Apja is Mihály. Mind „földműves”. Thirringnél a Hegy u.-ban nincs tulajdona.

²⁰ Régi, kiterjedt család, még báró is akad közöttük. Házi i. m. 286–289. o., ahol családja is van. Thirring Sopron házai...-ban a névsorból kimaradt, de egy Kroyer Jakab a Szent Mihály u. 16-ból 22 n.öl házrész és 5 n.öl kertrész tulajdonosa 1840-ben és 1850-ben.

²¹ Egy másik irat szerint a Tanácstól 1855. február 7-én kapott engedély alapján norimbergi áruval is kereskedett. SL XXV. 9694. Erről az árufajtáról lásd SSz. 16 (1962), 176–177. o. Nürnberg környékéről került csecsebecséről van szó, amelyeket többek között esztergályosok is farigcsáltak. Boltjának pontos elnevezése: Nürnberger- und Galanteriehandlung. Thirring Sopron házai... szerint a Várkerület 81. sz. alatt volt egy 5 négyyszögletes építménye 15 négyyszögöl bástyakerttel 1850-ben, amin később Földboros János bádogosmesterrel osztozott. Házi i. m. egy Jacobi Frigyes Imréről tud (6889 isz.), aki rövidáru-kereskedőként 1860-ban lesz polgár.

²² Thirring Sopron házai ... szerint a Várkerület 72. sz. nagy ház és kert tulajdonosa Jacobiné (előbb Zobelné) Proszwimmer Rozina 1850-ben. Proszwimmer Lajos (András?) városi tanácsnok volt ebben az időben.

²³ A kinyomtatott jegyzék az egyetlen hivatalos hely, ahol teljes címén mint „kosár- és kocsikasfonó” szerepel.

sorszámán egy nádból való virágkosár, állással együtt, a másik a 77. sorszámon egy kerekded virágkosár, állás nélkül.

Geigerék a Fekete Sas vendéglő közelébe alighanem már háztulajdonosként költöztek.²⁴ A telek és a rajta álló cseréptető épület 1850-ben még Regenbogen Károly²⁵ nevéen volt, de 1853 elején már máshol jegyezték a boltját, s a házát is.²⁶

Ha odáig nem jutottak is el, hogy önálló céhük lett volna, Mártonnak azonban volt valami tisztsége, amelynek következtében a rájuk vonatkozó iratokat hivatalosan átvehette. De néhány év múlva (1867-ben) már más név tűnik fel céhelőljáróként az esztergályosok és kosárfonók közös társulatának élén.²⁷

Térjünk vissza a krónikára:

Az írás szakaszolására nincs sok támpontunk. A bevezetőt követő további számozott oldalak mindenesetre elválnak ezektől azzal, hogy a piros szín szinte teljesen lilába hajló, napszitta állapotot mutat. Élénk piros a 292. oldaltól kezdve úgy, hogy a 284. oldaltól – átmenetként – a halvány lila betűs szavakat átírta a szöveg tisztázója, mire eljutott a most már végig élénk piros színnel kiemelt szavakig, szövegekig.

Ez a krónika két része közötti nagyobb szünetet tételez fel. A kopott toll hegyesre cserélésére egy helyet találtam: az 1808. évi hármás tűzvész tárgyalása előtt a 421. oldalon még meglehetősen vastagon fogott a fekete tintába mártott eszköz, sőt még a tragédia első 11 sorában is, aztán új bekezdés kezdődött, új tollal. Ez már csak mérsékelten kopik a leírás végéig, a 427. oldalig, majd marad hegyezetlenül körülbelül ezen a vastagságon a krónika végéig. A piros toll végig nagyjából ugyanolyan mérsékelten használt állapotú írószerszám.²⁸ Még egy észrevétel: a tárgyalandó év elején, az évszámot megelőző „Anno” (fekete tintával és aláhúzva) végig utólagos beírás, latin betűkkel. Ez különösen ott vehető észre, ahol már félig kiszorul a margóra.

Tovább lapozva pedig arra találunk talányos és kevésbé talányos nyomokat, hogy miként születik a szemünk előtt maga a mű. Az evangélikus Líceum udvarán látható római sírkövek szövegbeli bemutatása az 1822. év végével zárul (477. o.). Rögtön utána, szünet nélkül, már az 1823. évi események tárgyalása következik (478. o. első sortól). Ebben két csavar van: az egyik, hogy a sírkövek közül hiányzik a Terentius családé, de ott van az oldal margójára ragasztva a jelzett sírkő későbbi (1841 utáni) szöveges rajza; a másik csavar: a sírkövekről a krónikába írt eseménysor Csatkai Endre ceruzás megállapítása szerint egy általa megnevezett könyvből való szószerinti másolat. A könyv azonban 1841-ben jelent meg Münchenben.²⁹ Ha összehasonlítjuk a rajzot az eredetivel, meg kell állapítanunk, hogy a rajzoló nem volt különösebben jó megfigyelő. A legnagyobb eltérés a reliefek és a felirat közötti fríz díszében van, de ennél fontosabb az alakok ábrázolásában mutatkozó különbség. A középső alakról Gabler leírása: „A nő ruházata gazdagon redőzött, fején kendőszerű fejfedő, ez azonban szabadon hagyja elől a haj fürtjeit.” A rajzon mindezt hiába keressük. A fríz pedig teljesen felismerhetetlen. A keretek sem egyeznek. A sírkő rajz szerinti alsó íves kiegészítése a valóságban nyomokban sincs meg. A rajzon megadott méretek sem egyeznek a Gabler által közöltekkel. Még a szélesség közelíti meg leginkább a valóságot.

²⁴ Thirring Gusztáv: Sopron házai... 130. o. szerint 1869-ben a 6. házadóosztályba sorolt egész 44° Mártoné.

²⁵ Regenbogen foglalkozása Victualien-Händler (Viktualienhändler = Lebensmittelhändler, azaz élelmiszerkereskedő). Lakás, bolt és raktár kellett hozzá. Felesége, Zsuzsanna, 60 évesen, 1869. április 18-án halt meg, az evangélikus anyakönyv szerint a 660. sz. [Gráf-féle] házban. Ez Thirring szerint az Ötvös u. 11.

²⁶ Bolt a Várkerület 151.-ben, a XXIV. 3501. szerint, ház a Balfi kapu előtt, a XI. 4138. szerint.

²⁷ A SL. X. 1674-ben Gebhardt András van az élén.

²⁸ Valószínűleg még lúdtoll(ak). A fém tollat csak 1828-ban találták fel Angliában. Főleg a bal szárny 2. vagy 3. tollát használták. Kifelé hajló görbületük miatt a jobbkezeseknek kényelmesebbek („a szép kezdeddel írj!”). Enciklopédia Hungarica, ill. Terebess Ázsia Lexikon.

²⁹ Siegmund von Hárossy: Denkwürdigkeiten der k. F. Stadt Oedenburg. München, 1841., 17/18. o.

Lesújtó? Attól függ, hogy mit akarunk kihozni ebből az ábrázolásból. Feltétlenül pozitív, hogy egy iparos család művészi szempontból meglehetősen képzetlen tagja fontosnak tartja ábrázolni a rá bizonyára nagy hatást tett római sírkövet, s azt beszerkeszteni nagylélekzetű krónikájukba.

A szöveg – véleményem szerint – csak egyetlenegy helyen tűnik olyannak, hogy a leírás az eseménnyel egy időben történt. Ez a földrengés 1837-ben (562. oldal). „Eben heute”, „Éppen ma” kezdi a beszámolót.

A tárgy szegényes irodalma szerint Sopronban elég gyakoriak a kisebb földrengések.³⁰ Arról azonban nem tudnak, amelyet a Geiger krónika ír le. 1837-ben történt: „Eben heute den 14ten März um ½5 Uhr Abends verspürte man ein Erdbeben, das Beben der Erde dauerte zwar nicht viel über eine Secunde, aber nach denen Bewegungen der jeder Uhren, und andere Geräthschaften in Zimmer verspürte man 5 Stöße hintereinander.” (Éppen ma, azaz március 14-én este félötökör földrengést lehetett érezni. A földnek a rengése nem tartott sokkal tovább, mint egy másodperc, de minden óra- és más szerkezetnél a szobában öt egymás utáni rázkódás volt érezhető.) Tárgyilagos élménybeszámoló, az órák többséből következően nem egy lakásra vonatkozólag. A beírás az év első feljegyzése, másodikként, egyben utolsóként az Eisgrube (Jégverem) nevének magyarázata áll. Előtte 1836-beli, utána 1838-beli történések találhatóak. Első két sora az 582. oldalon, a többi az utána következőn. Az írás elejétől végig zökkenőmentesen halad előre.

A földmozgás lejegyzése percekkel utána kellett, hogy történjen, mégsem látszik rajta semmiféle hevenyészettség, izgalom, felindulás. Az utóregések számolgatása. A házbeliék, az utca sokadalmának felajzottsága. A toll azonban arról árulkodik, hogy az előtte álló korábbi és az utána következő későbbi leírások mint tisztázatok a leírt események idejétől függetlenül, akár ugyanazokban a percekben történhettek. Ez a hely tehát éppen azt bizonyítja, hogy a krónika eseménysora a maga összegyűjtött anyagában elválik a krónika letisztázásától időben is, anyaggyűjtőt és lemásolót illetően is. Csak úgy magyarázható, hogy a kezünkbe vett krónika nem a Geiger által összegyűjtött anyagnak, az ilyen-olyan állapotú céduláknak, lapoknak a halmaza, hanem már a tisztázatok. A betegeskedő Geigernek mint diktálónak és az agyonstrapált feleségének mint tisztázónak a keze munkája. Esténként, amikor az egyre fogyó megrendeléseken, eladásokon már túl voltak, de arra nem volt energiájuk, hogy új forrásokat, új anyagokat gyűjtsenek be. (Pl. a 443. o.-n van arra bizonyosság, hogy a tisztázó – a mondat jelentésére kevésbé figyelve – a meglevő piszkozatról másolta a szöveget. A 8. sorban a zu után pirossal Wient írt volna Paris helyett, mert a két sorral lejjebbi zu Wien-re tévedt a tekintete. A javítás: a 8. sor Wienjét egyszerűen jó vastagon átírta Paris-zsá. Vagy ugyanott: a kiejtés szerinti Togwerg, néhány sorral lejjebb némi odafigyeléssel, már helyesen Tagwerk.)

Geiger becsületes, a társadalom és az állam rendjét tudomásul vevő, sőt tisztelő állampolgár. Erre a legmarkánsabbban azok a részek szolgálnak bizonyítékul, amelyek Ferenc császár alázatos híveként mutatják be. (Különös tekintettel a diktálás-tisztázás időbeli távolságára.)

1804. okt. 4-én, abból az alkalomból, hogy Ferenc Ausztria császára lett, Te Deum és díszkivilágítás volt többek között Sopronban is (416. o.). A részletes leírás még a következő oldalra átnyúlóan: a Fő téren vörös és fehér boros hordókat csapoltak meg és „auch mehrere 1000 Wecken wurden unter die Leute ausgeworfen” (és több ezer cipót vetettek a nép közé).

³⁰ Réthly Antal: Időjárás események és elemi csapások Magyarországon (1701–1800-ig). Címéből is következően nem jut el 1837-ig. Varga Péter–Szeidovitz Győző: Történelmi földrengések Sopronban és környékén. SSz. 56 (2002), 28–39. o. a Bruckner krónikában említett legrégebbi földrengéstől (1201) az 1999. évi földmozgásig felsorolja a Magyar földrengés-katalógus felhasználásával a várost és szűkebb környékét ért valamennyi ismertnek mondott szeizmológiai eseményt, kivéve azt, amelyet a Geiger krónikában olvashatunk.

1817-ben nagy ünnepség volt az evangélikusoknál, Luther tételeinek 1517-beli augsburgi (ágostai) kihirdetésének évfordulóján. Ennek ellentételeként nem maradt el az 1818. július 3-ára, a császári pár Sopronba látogatására a Bécsi-kapunál felállított diadalív és megrendezett ceremónia részletes leírása (472. o.).

Ezeket még lehet általánosságban magyarázni, előjel nélkül, hogy események voltak (igaz: Ferencet egyszer sem magyar királyként, csak császárként emlegetve), de mit kezdünk azzal, hogy, szinte közvetlenül az 1848-as párizsi, bécsi, majd pesti forradalmi események és azok lejegyzése előtt, arra a hatalmas bronz szoborcsoportra figyel föl, amely a Burg belső udvarára, a leleplezéstől kezdve „Franzensplatzra” került. Az 1846. június 16-i ünnepélyes aktus némiképp erőltetett indoka az volt, hogy a Napóleontól többször megalázott, s a német-római császári címről is lemondani kényszerült uralkodó 1814. június 16-án Párizsból a béke hírével érkezett haza székvárosába.

A monumentum képét Geigerék vagy Prix boltjában³¹ vagy más kereskedésben vásárolták, vagy még valószínűbben a soproni piacra helypénzt fizető árustól úgy, mint a császárt halottas ágyán megörökítő kezdetleges képecskét. Nem azért, mert a fenti művészből, mint ez, hanem azért, mert éppen akkor volt kapható. Az indíték akárhogy is nézzük, a mélységes alattvalói tisztelet.

Jellemző a társadalom alsó rétegeiben elhelyezkedő iparosra, hogy még akkor is, amikor 48 márciusának bálványokat döntögető eseményeit örökíti meg, nem hagyja elmondatlanul, hogy a pozsonyi híreket Sopronba hozó gróf Széchényi³² János igen leereszkedő volt, sőt testvérnek nevezett mindenkit. Ezzel szemben krónikáiró társából, Michel Jánosból – legalábbis eleinte – nem éppen császárhűsége szól, mikor lelkesen dicséri Kossuthot.³³ A küzdelem a mindennapi megélhetésért amúgy sem engedi meg a fellegekben járást, a tartós és parttalan rajongást. Annál nagyobb szó, ha jelentkezésükért mégis dicsérhetjük a meglett férfiúkat, mint nemzetöröket. Geiger sem maradt ki a 48-as forradalom soproni eseményeiből. Mint összeírt nemzetör osztozott a horvátok elleni 1848. októberi nagycenki kivonulás fordulataiban, s itthon volt az osztrákok előnyomulásakor és bevonulásán. Leírásait közli fordításban Németh Ildikó.³⁴

A krónika sok száz oldalán keresztül folydogáló eseménysorban nagyítóval is alig találunk valamit, aminek a zsidókhöz köze lenne. Letelepedésüket a városokban a korábbi viszontagságok után 1840-ben országos rendelkezés tette lehetővé. Geiger ezt a tényt éppen csak közli. Igaz, rögvest hozzáfűzi, hogy máris nyolc család költözött be. Ehhez képest furcsa, hogy bár az 1848. év feszültségekkel terhes nyarának két – zsidókkal kapcsolatos – színházi előadásáról egy árva szót sem ejt, viszont mindkettő színlapját besorolja a kötet végére.

Az 1848. július 2-ára szóló színlapon olvasható a következő: „Das bemooste Haupt oder der lange Israel. Schauspiel in vier Aufzügen von Roderich Benedix.” Jótékony célú előadás a színházban, a Verein der Kunstfreunden (A Művészetbarátok Egyesülete) rendezésében és játékaival, a Haza javára.³⁵ A műkedvelők darabválasztása pikánsnak mondható. Már csak a darab alcíme „Der lange Israel” (a hosszú Izrael) miatt is.

³¹ Képarusokról lásd Csatkai Endre: Vándorkereskedők és vándoriparosok a régi Sopronban és a megyében. SSz. 17 (1963), a mercatimagókról a 316. o.-n, a városban is 1840-ig megfordult képarusokról a 318. o.-n. Prix János a polgáresküti is letette 1810-ben. Házi ugyanezzel a névvel tud egy másikról is, aki 1813-ban lett polgár. Az előbbinek az apja azonos névvel azonos foglalkozású, de a másik apja molnár (1708., ill. 1709. isz.).

³² Széchényi Ferencnek három fia volt, Lajos, Pál és „A legnagyobb magyar”: István. Lajos elsőszülött fia János (1802–1874). Nevét két é-vel írta.

³³ Idézi Csatkai Endre: Sopron 1848–49-ben. Sopron, 1948. Máté Ernő könyvnyomdájában.

³⁴ Németh Ildikó i. m. 385–386. és 388–389. o.

³⁵ Csatkai Endre A soproni színház története 1841–1950. Sopron, 1960. c. munkájának 13. oldalán található: „Következett németül a Bemohosodott fej előadása a tavasz folyamán.” Az idézetet megelőző mondat azt sugallja, hogy ez az előadás a Győrbe átrándult társulat helyett a soproni ifjúság produkciója lenne. Sem a darabról, sem az egyesületről utána sincs semmi, ami megvilágítaná soproni feltűnését.

Roderich Benedix (1811–1873), a német tenor, színműíró és librettista termékeny szerző, ezt az első és mindjárt nagy sikert aratott komédiáját 1841-ben adták elő a Rajna-parti Weselben, a nagy iparvidék északnyugati szélén. Címe magyarul: Az ősdíák. Nem tudjuk, milyen felhangokkal játszották. Ha az időnként lázongó utcára, vagy a zsidók letelepedését gátolni igyekvő városvezetőkre sandítva választották ki, akkor bizony nem értelmezhetjük pozitívnak.

Nem kevésbé érdekes mellékletként egy másik színlap, 1848. július 23-áról. Kottaun Lipót színházigazgató rendezésében és vezényletével, Soirée címen kétrészes előadást hirdettek meg. A tiszta bevételt a nemzeti gárda fegyervásárlására szándékoztak fordítani. Első rész: Die Synagoge. Gutzkow – hangsúlyozottan – itt még sohasem játszott tragédiájának negyedik felvonása. Rabbik és nép szerepelnek benne. A második részben operarészletek hangzanak fel Mozart Varázsfuvolájából, Weber Bűvös vadászából, Flotow Mártájából stb. Egy Saphir-vers is a műsoron, amely félnyelkor kezdődik.³⁶ Gutzkow erősen baloldali és vallásellenes nézetei miatt többször került összeütközésbe a cenzúrával, egyáltalán az államhatalommal, alkalomadtán a letartóztatást és az álnéven bujkálást sem kerülhette el. (Újságkiadóként munkatársa volt Engels is.) 1845-ben betiltották a műveit Ausztriában. Geiger császárhűsége mindkét darabnak már a színlapjával szemben is tiltakozhatott.

Az akkori soproni eseményekhez a zsidók elleni tüntetések is sajnálatosan hozzátartoztak. Pollákot idézem: „Az 1848-iki mozgalmas napokat arra használják a soproni polgárok, hogy egy kis zenebonát csináljanak és a zsidókat a városból való kitiltással fenyegezzék meg. A zsidók panaszt emelnek a kormánynál, a mire a városhoz szigorú miniszteri parancs érkezik, hogy a zsidókat ne merjék a városból kizavarni.”³⁷ Erről csak volt valami véleménye a kosárfonónak! S az kifejezésre juthatott volna legkésőbb a színlapok besorolásában vagy kiselejtezésében. Viszont kérdés, hogy ezeket egyáltalán Geiger Márton választotta-e ki megőrzésre! Nem biztos.

Az anyag tisztázása, a 676. oldal végére odavetett Finis szóval, örökre abbamaradt, mikor 1862-ben Grimm Borbála meghalt.

A ládafiában sárguló, szinte véletlenszerűen összeszedett lapokat a letisztázott krónikához lehet, hogy már Geiger Márton halála után fűzték-ragasztották a helyükre. A könyv végén levők között találunk egy olyant, amelyet az 1870-ben elhunyt kosárfonó aligha láthatott: az 1872. évi Honvéd-naptárt népszerűsítő szórólapra gondolok.³⁸ Aki odatette, másként vélekedett a világról, mint a császárhűségbe merevedett kisiparos.

Vagy nem is vélekedésről van szó, csak a megmaradt anyag mérlegelés nélküli besorolásáról? És ha ez igaz, akkor a színlapok családhoz kerülésének sem világnézet, műveltség, színházat kedvelő magatartás a fő mozgatója (persze lehet az is), hanem az az egyszerű tény, hogy a városi színlaposztó, akit Ehrlinger lerajzolt,³⁹ a Geiger névre hallgatott...⁴⁰

³⁶ Az Ariel Alkosta, helyesen: Uriel Acosta című tragédiát 1846-ban írta Karl Ferdinand Gutzkow német író, újságíró, drámaíró (Berlin 1811–Sachsenhausen 1878). Kottaun Lipót színházigazgató „az előadásból befolyt összeg felét a nemzetörség felfegyverzésére ajánlja fel.” – írja ifj. Sarkady Sándor, de az előadás címét nem adja meg. SSz. 52 (1998), 412. o. A darabot megemlíti Csatkai is A soproni színészet története 1841–1848. c. 14. o.-n. Saphir, a magyar származású zsidó újságíró volt Liebhardt Lujza, híres Mozart-énekesnő, felfedezője Sopronban.

³⁷ Pollák Miksa: A zsidók története Sopronban a legrégebb időktől a mai napig. Bp., 1896. Az idézet a 235. o.-ról. A szerző lábjegyzetben utal a tanács mentegetődzésére a SL XXVI. 3715-ben.

³⁸ Bizonytalanságom oka: a Naptár előző kiadása 1869-es.

³⁹ A rajz – dr. Pokorny Róbert városi tisztiorvos ajándékképpen – a Városi Múzeumba került. Leírása: Csatkai Endre: Ehrlinger János, soproni rajztanár. SSz. 2 (1938) 5–6. sz. Keletkezését 1819-re teszi.

⁴⁰ Berecz Dezső: A soproni magyar színjátszás kialakulása. SSz. 13 (1957), 292. o. 1860-beli adatot közöl: a színlap alján német szöveg a színlap előfizetését hirdeti s azt, hogy a bérleti díjat, 30 krajcárt Geiger színlaposztó veszi át nyugta ellenében. Aláírás: „Ergebnster Leopold Kottaun Theater-Direktor.”

Ki hitte volna, hogy az alig 51 éves Geiger Márton, fia mesterré avatása után négy évvel, már végső akaratának megfogalmazásán gondolkodik? A végrendeletet Geiger „etwas Kränklichen Leib, aber ganz gesunden Sinnen” (valamennyire betegeskedve, de teljesen tiszta öntudattal) írta meg 1858. december 1-jén. Egy forintot hagy egy Invaliden Fondra, egyet pedig egy Kranken Anstalttra. (Bizonyíték szegénységére.) A Tanács pontosítja: 1 forint 5 kr-t a helybeli hazafiúi segélyegyleti alapítvány, ugyanannyit a helybeli betegápolda-ház⁴¹ kap. Az iratba⁴² Geiger Márton végrendeletének kivonatát másolták be a kerületi bíróságon, s a tanácsban határozatot hoztak arról, hogy a hagyományozott összeget a fent megadott két intézménynek utalványozzák. 2 pengőforintról volt szó. Ehhez még valahonnan hozzájött a 10 krajcár.

Mi baja lehetett? Az anyakönyvből kibetűzhetően „Oedem. pulm.” (oedema pulmonum = tüdővizenyő). Amikor, már özvegyen, végül is legyőzte a halál, életkoraként 63 évet számláltak a gyászolók. Felesége Geiger Mártonné Grimm Borbála már 1862. november 24-én hunyt el, de temetését csak 29-én tartották meg. 51 éves volt. Az evangélikus anyakönyv bejegyzése a halál okáról: Erschöpfung (kimerültség). Érthető.

Az utód születéséről közvetlen adatunk nincs. Csak abból a közlésből indulhatunk ki, amit fiának, Ferencnek esküvőjéről találunk. A külvárosi katolikus anyakönyv 1855. január 25-i, az év 7. számú bejegyzésében a katolikus vőlegény életkora 28 év. Tehát – visszaszámolva – 1827 folyamán született. Felesége Báró Erzsébet, akit 1829. november 18-án katolikusnak kereszteltek meg.

Ferenc, az egyetlen gyermek, életútja természetes módon az apa irányítása alatt fejlődött addig, amíg kérésére szakmájában el nem nyerte a mesteri címet. Ez egyúttal a család felemelkedésének a fénypontja is volt, a Sas tér 8. sz. házban.

Ferencről a Sopron Városi Nemzeti Iskola iratanyagában található adatot. Az 1838–1839. évfolyamban néhányad magával a Normal Schule 3. osztályának tanulója.⁴³ Későbbi éveiről a mesteri címért beadott folyamodványában olvashatunk.⁴⁴ A kosárfonás mesterségét (tizennégy évesen kezdve) négy éven át, 1841-től 1845. június elsejéig apjánál tanulta, aki akkor felszabadította. Az ifjú legény a törvényileg előírt hat inasévéből ötöt apjánál töltött, majd a folyamodványban hivatkozott vándorkönyv tanúsága szerint 1850. május 13-tól 1852. április 10-ig Bécsben szolgált tovább. Maradt volna még, de lábfájása miatt haza kellett jönnie. 1852. április 13-tól 1854. szeptember 4-ig ismét apjánál dolgozott. Ezen a napon feltehetően valaki a rokonságból a krónika különben nem csúnya írásképéhez mérten valóban gyönyörű írással szabványformába öntötte a Tanácshoz intézett kérelmét, hogy adják meg neki a mesteri címet. „Franz Geiger”, olvashatjuk saját kezű aláírását a beadvány alján.⁴⁵ A tanácsi hozzájárulás átvételét igazoló értesítvényen, 1854. október 10-én, viszont az apjái („Martin Geiger”) látható. A szöveg: „Für die Korbmacher Innung übernommen.” (A kosárfonó céh számára átvéve.⁴⁶)

Az utód: Ferenc házassága nem mondható boldognak, vagy szerencsésnek. A fiatalok első gyermeke, amilyen hamar jött világra, olyan gyorsan távozott is innét: a január 25-én kötött házasság után, október 12-én született a kis Márton, de már a következő év március 3-án görcsben meghalt. A második, Ignác Ferenc, 1857. január 16-tól 1859. szeptember 26-ig bírta, akkor a paralysis nervosa scarlatina végzett vele.

⁴¹ Sajnos közelebbi cím nélkül. Így is valószínű, hogy nem a Pokorny-féle magánápolda, hanem a mai Kőfaragó téri lakótelep keleti része helyén volt Zita-otthon.

⁴² SL XXV. 16978.

⁴³ SL VIII. 146.

⁴⁴ SL. XXVI. 4283.

⁴⁵ SL XXVI. 4283. A kosárfonók az akta szerint az esztergályosokhoz csapódtak. Ott kellett, hogy legyen az újdonsült mester beavatása.

⁴⁶ Ekkoriban legalábbis az Innung éppúgy céht jelent, mint a szokottabb Zunft.

A harmadik gyermek a pap „jóvoltából” mint Josephus került be a nagy könyvbe 1860. július 7-én, aminek következtében az 1886-ban kiadott Gassen- und Häuser-Schema der königlichen Freistadt Oedenburg c. kiadványban Josefként szerepel, Geiger Franznak Franz nevű fia mellett, mint a Sas tér 8. társtulajdonosa. Gondolom volt ebből neki elég nehézsége életében. (A Levéltárban őrzött másodpéldányban máig sem javították ki Jozefinre.) A Krónika szempontjából azonban fontos személy. (A negyedik, Teréz, 1865. augusztus 2-ától hat hétig élt. A halál oka ismét görcs. Az ötödik, egyben utolsó, Ferenc Xavér [1868–1888] nőtlen üveges segéd a Halász u. 2.-ből. Gümőkórban, vagyis tüdőbajban halt meg.)

A család történetét most már sem házasságokkal, sem születésekkel nem folytathatjuk.

Geiger Márton 1870. február 21-én – két évvel anyja halála után – fejezte be életét. Két nappal később temették el a Szent Mihály-templom mögé, amit ma régi temetőnek neveznek.

Az 1873. évre összeállított adófükönyvben 1908. számon mint adózó, a családból már csak Geiger Ferenc szerepel. Községi adója 15 forint 3 és 1/5-öd krajcár. Ebből 4 forint 50-et szeptember 19-én, a többi december 20-án fizette be. (A házban lakik Weninger Konrád mészárossegéd is, de adó nincs rá kivétel.⁴⁷)

Az alig több, mint negyvennyolc éves Geiger Ferencné Báró Erzsébettel tifusz végzett 1878. június 30-án.⁴⁸ Férjét 53 évesen, 1880. április 2-án vitte el a Geigeréknél nem ismeretlen gümőkór.⁴⁹

Egyedül maradt volna a házban Jozefin?

Van egy irat a tanácsi mutató 1882. évben iktatottjai között, amelyben a bejegyzés szerint „Báró Mátyás Sas tér 8. sz. házában egy ajtó kitörésre engedélyt kér.” Az irat azonban nincs meg a levéltárban.⁵⁰ Sőt. Maga a Protocollum (a tanácsulésekről készült jegyzőkönyvek kötete) is hiányzik.

Thirring Sopron házai... c. könyvben Báró Mátyás nem szerepel a Geiger-ház tulajdonosaként. Jozefin viszont 1901-ben csatornát javíttat a házban mint tulajdonos. (Sajnos ez az irat sincs meg.) A most már tágasnak látszó kis épület még 1910-ben is egyedül Jozefiné.⁵¹ Az 1850-ben, világra jöttkor valamiért illegitimnek minősített Báró Mátyás szülei a soproni id. Báró Mátyás és Fuchs Anna, felesége, Adamek Anna viszont pesti származású. A Szent Mihály utca 2-ben laktak. Edény- és kosárfonóüzletük a Várkerület 6. sz. alatt. Fiuk, György (1876–1938), nyugdíjas vasúti főfelügyelőként – akkor már özvegy apjával együtt – a Kis János utca 1. alatti társasház társtulajdonosa. Nem szegény emberek. A keresztszülők között nincs olyan, akit rokonnak gondolhatnánk.

Jozefin kapcsolata a krónikával kétféleképpen is elképzelhető: egyrészt apja felügyeletével ő másolhatta le a kötetben itt-ott található cédulákra a különféle feliratokat, talán még ragasztgatott is, másrészt gondosan és sokáig egyedül őrizte a kötetet. Arra azonban nem volt készítése, hogy folytassa. Ennek a szellemi elszánásnak a hiányát jelzi az is, hogy társadalmilag sem vitte sokra. Mint a család utolsó élő tagja húzódott meg a Halász utca 2.-ben, s házi cselédként végezte életét 1919. augusztus 31-én, szervi szívbaj következtében.⁵²

Ez a ház dr. Pokorny Róbert (1886–1961) városi tisztiorvos, kórházi segédorvos stb. tulajdonában volt és mindezidáig egyetlen (mégpedig anyakönyvi) bejegyzés szerint ez a

⁴⁷ SL 755. sz. Communal-Steuer-Haupt-Buch 1873. Érdekes, hogy a 2. sz. házban lakik egy Berka Márton nevű kosárfonómester. 1 firt 1 kr hátralékkal, 1 firt 50 kr új adóval, amiből nov. 18-án 1 firt 51 kr-t ró le.

⁴⁸ A Sas tér 8-ból temették a „régii” temetőbe.

⁴⁹ Fertőző, de kiváltó oka az alultápláltság. A család tagjaira vonatkozó születési, házassági és halálozási adatok a megfelelő anyakönyvekből.

⁵⁰ A XXIV. 8327 a. jelzeten nem találták, s hiába van a tanácsulések jegyzőkönyvére utaló 1722. száma, ennek az 1882-es évnél a jegyzőkönyve sincs a helyén. Bízunk benne, hogy csak lappang valahol...

⁵¹ Thirring Sopron házai... c. könyve szerint 1885-ben Geiger Ferenc gyermekei [vagyis Jozefiné és Ferenc Xavéré] a ház, 1898-ban és 1910-ben egyedül Jozefiné. A következő „keresztmetszet” 1920-ról készült, ott tulajdonosként már Grichitsch Samunak a nevét olvashatjuk.

⁵² Egyedül az ezt tanúsító anyakönyvi bejegyzés szerint a magánkórházban lakott.

doktor magánkórháza.⁵³ Nem lehetetlen, hogy Jozefin mint beteg a kezeléseért ajándékozta meg a doktort a Geiger színlaposztóról készült rajzzal. Pokorny ezt ajándékozta tovább, most már a Múzeumnak.

Elvben a Krónika is juthatott volna a doktor kezébe. Báró Mátyás mint szegről-végről rokon, meggondolt férfi, lebeszélte Jozefint, hogy ezt az egyetlen családi ereklyét is a doktornak adja, hiszen látnia kellett, a beteg nőnek szüksége van a pénzre. Majd ő hoz valakit, aki nemcsak megadja az árát, de olyan helyre viszi, amit Jozefin apja is, nagyapja is csak helyeselni tudna, ha élne. A Lauringer név nem volt ismeretlen a kosárfonók körében. S ez fordítva is igaz kellett, hogy legyen. A találkozás, az egyezés megtörtént.

Írás? A második szennycímlapon tintával a következő bejegyzést találjuk: „Vétel 1917. november 11. Baro Mátyástól Halász utca 2. 60 koronáért. Lauringer főőr.” Alatta a Múzeum nagy pecsétje. (Későbbi lapokon is.⁵⁴) A beírás utólagos, erre a tinta és a pecsétek a bizonyíték. (És az is, hogy Mátyás vezetéknevéről hiányoznak az ékezetek. Bürokrácia mellőzve. Senki sem mutatott fel hivatalos papírokat a vétel folyamán.) És Jozefin? Mit szóljon? Megtisztelve érezte magát.

Külön téma az egyenruhás fiatalemberekről festett és a Krónikában megcsodálható képeké. A Soproni Szemle 1957-beli közléséből indulunk ki:

„A Széchényi Könyvtárban őrzött soproni vonatkozású elbeszélő források sora azzal a Feljegyzések Sopron múltjáról címen szereplő vaskos kötettel zárul, amelyben Schuster Károly soproni polgár egybe szerkesztette és 1867-ig folytatta az előző korok krónikás emlékeit”.⁵⁵ A kötetben van nyolc, kézzel festett egyenruhás kép.

Csatkai Endrének volt a kezében a könyv. Újságcikkben számol be róla, de az egyenruhás ábrázolatokról nem szól.⁵⁶ Ezek digitális fényképeit volt szíves az OSZK Kézirattárának fotolaboratóriuma nekem megküldeni.

Magát a művet eddig nem volt módom kézbe venni. Miért lennének ezek az ábrázolatok mások, mint amiket Geigernél láthatunk? Feltételezésem bizonyossággá vált, mikor az e-mailen megérkezett képeket itthon kinyomtattam: valamennyi megtalálható a Geiger krónikában.

Időben éppúgy elképzelhető, hogy Geiger másolta le Schuster képeit, mint az, hogy Schuster másolta le Geiger képeit. Mivel egyikéi sem rézmetszetek, vagy rézkarcok, ez technikailag csak úgy valósulhatott volna meg, hogy az üveges mester maga elé teszi a kosárfonómester lapjait és szépen, sorjában lerajzolja, majd kifesti azokat. Ugyanez fordítva éppen úgy nem életszerű. Nemcsak azért, mert Schuster teljesen indokolatlanul csupán nyolcat másolt a tizenegyből. A képek ugyanazok, de a keret más. És az üveges mester (vagy a rajz készítője) mindegyik kép aláírta, hogy mit ábrázol. Lapjaira a Kézirattárban felülre rányomtatták az oldalszámokat.

Ha jobban szemügyre vesszük párban a nagyjából azonos, egyszerű vízfestésű ábrázolatokat, akkor látjuk meg az apró különbségeket. Csak egyet vegyünk elő. A Schuster-féle 155. oldalán a bal szélén lévő ház ablakméretei, a háttér fájának lombozata, a következő ház kapujának túlsó szárnya, az előtér füvei, az alak gallérja stb. nem teljesen azonosak a Geiger-félével, ami jelzi a szabadkézi másolást. A színek Geigernél élénkebbek, Schusternál tompább háttérrel, sötétebbek, már ami az uniformisokat illeti. A teljesen anakronisztikus kövezett úttestről nem is beszélve. (1830 előtt ilyen még nem volt.)

⁵³ Geiger Jozefin haláláról szóló bejegyzésben.

⁵⁴ Mellette ceruzával: 153/1927. Az előtte levő lapon piros ceruzával a szám: — olvashatatlan betűszó után — 153/1917. Fekete ceruzával: „Újrakötve Schwarz Károlynál 5 P-ért. 1941. V. 9.” A levéltár kis pecsétje csak jóval később. Schwarcz K. díszműáru, papírk., könyvkötőipar. Várk. 107., 1895-től.

⁵⁵ Fol. Germ. 1124., 419. f. (ff. 399–419 üres) – Vétel 1896-ban ifj. Schuster Károlytól. Ismertette Csatkai Endre Sopronvármegye 1923. XI. 11. és Pukánszky Béla Deutsch–Ungarische Heimatblätter 1932, 345. l.

⁵⁶ Csatkai Endre: Egy ismeretlen soproni krónika a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Sopronvármegye 1923. november 11. A könyv később került át mai helyére.

Geigernél nincsenek képalírások. Csak a közeli szövegekből lehet értelmezni, mit ábrázolnak a képek. Néhánynak a tárgyát a 429. oldalon adja meg.

És éppen ez a számbeli különbség árulkodik arról, hogy a rajzok elkészítője a két krónikaírótól független. Ki lehetett ez a harmadik személy? Mivel nem kiugróan magas színvonalú alkotásokról van szó, de mint másolatok meglehetősen pontosnak mondhatók, előszörre abban a rajziskolában találhatjuk meg az illetőt, ahová a krónikások (vagy gyermekeik) mint iparosok járhattak rajztanulásra. És akkor elvileg az sem kizárható, hogy mások is vásárolhattak ilyen lapokat.⁵⁷ Úgy, ahogy I. Ferenc császárt a halottas ágyán ábrázoló sokszorosítványt. (A bronz emlékmű színezett rézmetszete azonban nagyságrendűleg különb.) Mert manapság már könnyű lenne akárhány másolatot készíteni megrendelésre, a 19. század közepén ez mégsem volt magától értetődő. A közérdekű téma továbbá azt sem zárhatja ki, hogy frissen letelepedett vándoráros a „tettes”. Például Prix János. Vagy utódja. Miért nincs rajta a neve? Mert nem akart adót fizetni.

Geiger Ferenc és bátortalan kísérletei az anyag gyűjtésére és lejegyzésére talán azon buktak el, hogy feleségének, Báró Erzsébetnek a másolásra, a kenyérkereset rá háruló nyűgei és a gyerekekkel való vesződség miatt, sem ideje, sem kedve nem volt. Geiger Ferencnek pedig nem nagyon állt a keze a betűvetésre (erre bizonyíték a később berakott cédulákon a másolatok magyarázata, s a hivatalos iraton lévő aláírása). Ki másolta le azokat a külön cédulákon fennmaradt feliratokat? Talán Jozefin? (Mindenesetre női karakterű íráskép.) Jozefin süldő lányként kb. 1876-tól és legfeljebb apjának 1880-ban bekövetkezett haláláig volt rábírható ilyesmire. (Nézd, anyád [nagyanyád] milyen szépen írt, már te is le tudod másolni a nagybetűket!) Technikailag? Cédulával és tollal-kalamárisal a helyszínen? Mindketten kimentek és egymást segítették? Vagy ennek a ma látható végső formának is volt előzménye (palatábla, palavessző)?

Michel János és Bruckner Gottlieb az osztrákok bevonulása után is tovább folytatták az események megörökítését, sőt ezek a lapok a régműltről bemásoltakhoz képest sokkal hitelesebbek, hiszen magukon tapasztalták a megszállás megpróbáltatásait. Nincs válasz, hogy Geigerék miért fejezték be éppen 1848 végén a krónikaírást. Mindenesetre a látszat politikai: a Sopron számára lezárt szabadságharc másnapján letették a tollat.

Egy másik krónikás, ifjabb Petz Dániel is meg nem magyarázott okból hagyta abba az írást, 5 évvel halála előtt.⁵⁸

Geiger Ferenc meglett férfiként mégis úgy gondolta, folytatni kellene a munkát. Nézzük, mire jutott vele?

A 603–604. oldalak közötti oldalkezdemények nem lehetnek véletlenek, vagy könyvkötői technikák. Azok további beragasztandó lapok számára kerültek oda. Hogy miket ragasztottak volna hozzájuk? A 336., a 384., a 392., és a 604. oldalakhoz vannak kisebb-nagyobb cetlik betéve, ott azonban nincs hely számukra a folyamatos szövegben. Ezek helyét úgy találhatták volna meg, ha néhány meglevő oldalt újra írtak volna. De mikor? Az egyik cédula egy késsel kisebb darabokra vágott hivatalos (és már nyilván idejét múlta) irat üres hátlapjára íródott. A hivatalos irat 1876-ból való. Egy másik cetli pedig megőrizte a krónika bővítésével foglalatostkodó nevét: Geiger Ferenc az, Mártonnak a fia.

Mivel Geiger Márton 1870-ben, felesége, Grimm Borbála pedig már 1862-ben meghalt, a Krónika utolsó mellékletei közé valaki más kötött be egy olyan lapot, amely alig valószínű, hogy 1872 előtt került volna a család birtokába. Ez pedig az 1872. évi Új Honvéd Naptár szórólapja. A kiadvány elődje, az Országos Honvéd Naptár, 1869-ben jelent meg. A már a

⁵⁷ A rajziskola megmaradt anyagában számos jó, sőt igen jó rajz is található.

⁵⁸ A SSz. mellékleteként kiadott Petz krónika folytatójának halála nincs megjelölve. Az evangélikus anyakönyvek szerint 1844. május 23-án hunyt el. 74 évesen, guttaütésben. Másnap temették. 1839-től még vezethette volna feljegyzéseit, akár az utolsó napjáig, mint annak idején az apja.

forradalomból jól ismert Heckenast Gusztáv pesti kiadónál és könyvvarusnál raktáron lévő munkákra hívja fel a figyelmet a szórólap, a hátoldalon olvasható kínálattal. Például az álneveken „két vastag kötetbe” szerkesztett Honvédvilágra, amelynek megjelenési éve 1868. Ezért nem állíthatom biztosan, hogy a reklám mikor kezdte útját Sopronban. Az azonban elképzelhető, hogy valamelyik soproni könyvvarus, bízva abban, hogy az elárvult családban nem halt ki a könyvek szeretete, adott egy ilyen lapot a mester fiának. Ő pedig, míg helyet keresett a szép képnek, lassan rájött, hogy itt-ott volna mit pótolni az anyagban. Ennek a mozgásnak tárgyi bizonyítékai a lapok közé becsúsztatott cédulák és az említett hátlap.⁵⁹ Lehet, hogy nem így történt, de olyan nagyon nagy belső készletéről nem árulkodik a cédulák formája, külalakja, száma. Az 1876-os évszám a legkevésbé.

Sem a Sopronvármegye, sem az Oedenburger Zeitung nem ír a Krónika vételéről. Ellenben 1917. november 29-én a Frankenburg Irodalmi Kör estjén Lauringer Ernő, akkor a Múzeum vezetője is, az 1809. évi francia megszállásról tartott „nagyszerű előadást”.

A Soproni Napló 1917. december 2-án, 4-én és 6-án közli a felolvasás szövegét. Ebben található: „... egykori levelek és okmányok, hitelt érdemlő krónikák feljegyzései kétségbevonhatatlan tanúbizonyságai a 100 évvel ezelőtt uralkodó, a mainál semmivel sem kisebb méretű nyomornak és szenvedéseknek...” A napóleoni jegyzék átnyújtását a Völker krónika 68. oldaláról veszi, a város kulcsainak átadását pedig az Orsolyiták krónikájából. Az előző évi tűzvészekben elpusztult házak számát ugyancsak (egy meg nem nevezett) krónikára hivatkozva írja 453-nak. A végén a Völker Krónikából idéz egy versikét:

Erre céloz, amikor a Geiger Krónika 449. oldalán, fent a margón, ceruzával megjegyzi: „Völker krónikájában 77–78. l. költemény”

Ketten nyúltak hozzá a már közgyűjteményben lévő szöveghez. A két grafitceruzás jegyzetelő közül a későbbi, Csatkai Endre, írása előszörre az 53. oldalig mutatható ki, aztán a 477. oldalon jelentkezik ismét. Lauringer Ernő a 39. oldalon kezdi pótlásait a Völker Krónika alapján, aztán egyre többször egészíti ki ebből a Geiger-adatokat, egészen a végéig. Ez egyelőre semmire sem bizonyíték, csupán annyit tesz, hogy a Völker Krónika volt a keze ügyében a Geiger-féle megvásárlása utáni hetekben.

Az első olyan ceruzás bejegyzés tehát, amely bizonyossággal Lauringerhez köthető, a margón, a 39. oldalon található, folytatás a 46. oldalon. És egy felkiáltójel a 49. oldalon, a 1606 előtti eredetű „Rück her zu” utcanév⁶⁰ magyarázata mellett, ugyancsak a margón. Az 53. oldalon egy 1614-re vonatkoztatott adat melletti „Latiner” nevet Lacknerre javította a múzeumi főőr. További bejegyzések, részben magyarul. Pl. a 414., 415., 440., 443., 472., 507., 520. (egy sor 1828-hoz), 534., 536. és 537. magyarul, 564., 580., 584., 604., 606., 626. (itt több is). Feltehető, hogy ezek a bejegyzések akkor keletkeztek, amikor Lauringer az előadásra készült. A krónika végén lévő ceruzás kiegészítés a forrás megjelölésével fejeződik be: (Völker). Németh Ildikó említi a Völker Krónikát, Brucknernél talált adatot rá: többek között Mathias Völker (1774) krónikáját használta fel Bruckner.

Völckel (Völckle, Völker) Mathias (Házi: 4977. isz.) ev. földműves, 1807. február 25-én tette le a polgáresküt. Néhai V. Mátyás soproni lakos és Borbála fia. Terézia nejétől született fia, Dániel, 1836. december 12-én lett polgár. Mindhárom nemzedékből lehetett családjuk krónikájának szerzője. Maga az írásmű pedig 1917 novemberében a múzeumi főőr kezében volt, akár a Múzeum tulajdonaként. Érdekes, hogy Lauringer előadásában egy szóval sem nevezi meg az előzőleg bő két hete, nov. 11-én vásárolt Geiger-krónikát! A ceruzás kiegészítések arra vallanak, hogy például a polgárórségről Völker többet tudott. A leégett

⁵⁹ A papírdarabkák többnyire táblákról másolt szövegek, egy-egy mondatnyi helymeghatározással, s egy-két feljegyzett adat (akár kétszer is).

⁶⁰ Magyarul Végfordulat.

házak száma Geigernél 452 ház, Lauringer 453-ról ír, alighanem Völker alapján, a többi forrás ennél kevesebből. [Tulajdonképpen 344 égett le.]

Ezután már csak az a kérdés, hogyan került a képbe a Levéltár.

Sem egyik, sem másik intézmény gyarapodási naplóiból, egyéb irataiból nem derül ki a krónika további sorsa. Feltételezések vannak csak: talán a hatvanas években volt valami összevonás és átadás. Országos intézményekben is előfordul ilyesmi. Például éppen Schuster krónikájával kapcsolatosan. Csatkai ezt még a Nemzeti Múzeumban tanulmányozhatta, Hajdu Helga 1957-ben már az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának anyagaként veszi számba.⁶¹

Sokan idéztek már a krónikából. Lábjegyzeteikben általában szerepel, hogy a munka hol található. A legkorábbi adat ezidáig a SSz. 11 (1957), 63. oldalán áll: Geiger Krónika (Sopron Városi Levéltár). Ez majdnem egy évtizeddel megelőzi a mai levéltárosok feltételezését. Ugyanebben az évfolyamban a folyóirat szerkesztője, Csatkai Endre ugyanezt írja saját közleményében, a 301. oldalon, a 3. lábjegyzetben, mintegy jóváhagyva az előbbi közlést.

Viszont Csatkai – akkor már a Múzeum igazgatója – 1948-ban, mint felelős kiadó, Sopron 1848–49-ben c., a Máté-nyomdában megjelentetett kis füzetében, Geigertől és Micheltől bőven idézve, a 4. oldalon ezt állapítja meg:

„Mindkét krónikát a soproni múzeum őrzi.”

---

⁶¹ Jó lenne másolatban megszerezni. Egyelőre magáról Schusterről Thirring Sopron házai... c. könyvében írja: az üveges mester a Várkerület 73.-ban társtulajdonos Szöllösy Györggyel és Murmannékkal. Az övé (1840–1885) a negyedrészt (15, majd 18° és először 3° bástyakerület, ezt építi be később). Házi adatai: 10043. isz., ev., 1823. 03. 21. polgár, 1848: közgyűlési tag. Kőszegi polgár és üveges fia.

Képek:

1. A Geiger Krónika 2. címlapja.
2. Schuster Krónika – A polgárórség 2. századának egyik egyenruhás tagja, 1809.
3. Geiger Krónika – 3. sz. kép (Ugyanaz a polgár.)
4. Három részlet a Geiger Krónikából: az 1808. évi hármass tűzvészben leégett házak száma, az 1837. évi földrengés leírásának eleje, majd folytatása.
5. A Tűztorony mint kosárfonó-mesterremek, ill. cégér.